

Korhatár nélkül

Edgar Allan Poe és a gyermekirodalom kapcsolatáról

Absztrakt. A tanulmány Edgar Allan Poe és a gyermek- és ifjúsági irodalom kapcsolódási pontjaival foglalkozik. Poétikai, hermeneutikai és könyvészeti szempontok bevonásával, angol, magyar, szlovák és olasz példákon keresztül igyekszik megvilágítani a mai napig töretlen népszerűségnek örvendő amerikai szerző utóéletét egyfelől a fiatalabb korosztályoknak szánt irodalomban, másfelől a könyvkiadói és szerkesztői gyakorlatban. A tipológiai irányultságú vizsgálódás három szövegcsoportha terjed ki: Poe-művek eredeti, csonkítatlan ifjúsági kiadásai, életkori sajátosságoknak, illetve eltérő művészeti közegeknek (illusztráció, képregény) megfelelően adaptált verziók, valamint az életrajzot és fikciót ötvöző újraírások.

Bizonyára nem a detektívtörténet, a modern természetfeletti horror és a lélektani bűnügyi thriller megalapozó szerzőjének, Edgar Allan Poe-nak a művei jutnak először eszünkbe, amikor a felnőtteknek szánt irodalom és az ifjúsági és gyermekirodalom közti cserefolyamatokra vagy kölcsönhatásokra terelődik a szó. Műveinek témája, szereplőinek habitusa és a történetek világának atmoszférája alapján minden valószínűség szerint többen éppen hogy arra gondolnának, hogy ezek a történetek nem valók a gyerekek kezébe, ezért inkább kerülni kellene őket, mintsem – eredeti vagy némileg átalakított formában – olvasásra ajánlani.

Ez a vélekedés nem teljesen alaptalan, ha számításba vesszük a brutalitás közvetlen ábrázolását, a megszállottság és a téboly szuggesztív megidézését és a test undorító elváltozásának és a vele járó kínszenvedéseknek a naturalisztikus leírását; hozzá kell azonban tenni, hogy ez nem feltétel nélkül, azaz nem minden Poe-műre és nem egyforma mértékben érvényes. Az olyan humorosabb, groteszkbe hajló elbeszélésekre például, mint *Az elhasznált ember*, *Pár szó egy múmiával*, *Miért hordja a kis francia felkötve a kezét?*, illetve a különös, meglepő vagy akár sokkolóan bizarr zárlatra kifutó darabokra (*A Szfinx*, *Te vagy az!*, *Dr. Kátrány és Toll Professzor módszere*, *A pestiskirály*) sokkal kevésbé, vagy egyáltalán nem. A tengeri kalandok (*Palackban talált kézirat*, *A Maelström poklában*) vagy a fantasztikus utazástörténetek eszköztárából merítő darabok (*Mellonta tauta*, *Hans Pfaall páratlan kalandja*) szintén érdeklődésre tarthatnak számot – és nyugodt lelkiismerettel ajánlhatók – elsősorban az erre talán fogékonyabb fiúk számára.

A kiragadott példák is mutatják, hogy az alcímben jelzett kapcsolat sokrétű és soktényezős, ezért a szerzői név vezette globális megítélés helyett egy differenciáltabb, a konkrét művekre összpontosító megközelítést kíván meg.

Nem vagyok sem társadalmi, sem pszichológiai tekintetben kontextus-érzékeny irodalomtörténész, de ennek ellenére, vagy éppen ezért, tisztában vagyok vele, hogy empirikus olvasáslélektani és olvasásszociológiai felméré-

sek hiányában aligha kaphatunk valós vagy azt megközelítő képet arról, hogy Poe művei közül mit, miért és hogyan olvasnak a mai fiatalok generációi; mi ragadja meg őket benne, mi az, ami elidegenítő hatású vagy éppen akadálya a megértésnek. Hozzon azonban bármilyen eredményt is egy ilyen reprezentatív felmérés, a gyerekek és a kamaszok *egy bizonyos* csoportjának életkori sajátosságaiból eredeztetett esztétikai igények és olvasási stratégiák aligha tekinthetők általános érvényűnek. Különösen, ha tekintetbe vesszük az eredetiben és (magyar) fordításban olvasók közti különbségeket, valamint az egyéni recepció körülményeit befolyásoló pragmatikai tényezők nagyfokú előreláthatatlanságát: nem tudható előre, hogy ki és milyen életkorban, milyen elvárások által motiváltan jut hozzá egy-egy szerző (esetünkben Poe) műveire, mint ahogy az sem, hogy ez egyénenként milyen esztétikai válaszreakciókat eredményez majd. Nem beszélve a későbbi írók nem egyszer meghatározó gyermekkori Poe-élményéről. Álljon itt most csupán egy példa ennek érzékeltetésére: „(...) amikor nyolcéves voltam, az illinois-i Waukeganben, Neva nénikém adott nekem egy könyvet, Poe *Rejtelmes történetek*jét. Ez örökre megváltoztatott. Elolvastam »Az áruló szív« -et, az »Egy hordó ammonitillado«-t, és persze »A holló«-t. Nyelvezete ékes volt, választékos, mint egy díszes Fabergé-tojás. Az ötleteket ijesztőnek találtam, fantasztikusnak, és egyből beleszerettem a történetekbe.”¹ Ezek annak a Ray Bradburynak a szavai, aki később nem egy művében bizonyította, hogy nemcsak érzékeny befogadója volt a Poe-történeteknek, hanem azok ihletett továbbírója is (*A második Usher-ház, A papagáj, aki ismerte Papát, Fahrenheit 451*).

20

Egy tényleges olvasói csoport felmérése helyett a gyermek- és ifjúkori Poe-olvasás irodalmi lehetőségfeltételeinek vázlatos feltérképezésére teszek kísérletet. Tehát nem a személyes érintettség és egyéni feldolgozás módjaira kérdezek rá (jelen dolgozat nem esettanulmány), hanem arra, hogy egyáltalán milyen típusú és műfajú Poe-könyvek és Poe-kiadások állnak az ifjú olvasók rendelkezésére. S teszem ezt mindenekelőtt azzal a céllal, hogy – ha a maga összetettségében nem is, de – legalább jellegadó kontúrjaiban felvilántsam az író szövegeinek életkori kánonhatárokat feloldó potenciálját.

Előre kell bocsátani (s ezzel már valamelyest felfedem a kártyáimat), hogy egy ilyen vizsgálódás nem korlátozódhat kizárólag az *eredeti Poe-művekre*, hanem ki kell, hogy terjedjen azok átalakított, életkori sajátosságoknak vagy egy másik médium igényeinek megfelelően *adaptált verzióinak*, illetve – nemegyszer az életrajzot és fikciót vegyítő – *újrairásainak* számbavételére is. Ahogy az majd a röviden ismertetett angol nyelvű, magyar, szlovák és olasz példákban is kiderül, sokszor maguk az írók vagy a kiadók mennek elébe a fiatalabb korosztály olvasói igényeinek, és az eredeti szövegek átírásával, újrakomponálásával, illusztrálásával vagy rendhagyó (át)csoportosításával próbálnak „utat törni” a gótika és rejtélyirodalom amerikai klasszikusának műveire. Az ilyen jellegű törekvések pedig nagyban növelik a Poe-val való korai találkozás, illetve műveivel szembeni pozitív(abb) attitűd kialakulásának esélyeit.

A három szövegcsoporthoz elkülönítve egyúttal azt is előrevetíti, hogy poétikai, hermeneutikai és könyvészeti szempontok bevonására egyaránt szükség

1 Ray BRADBURY, *Második hazatérés*, ford. Németh Attila = *Árnyak és rémek. Ray Bradbury emlékére*, szerk. Sam WELLER – Mort CASTLE, Budapest: Metropolis Media, 2012, 13.

van. Ez utóbbiak közül különösen a részben műfajfüggő formátum, illetve a verbális és vizuális paratextusok szerepe érdemel kiemelt figyelmet.

Kommentárok kíséretében

Edgar Allan Poe-nak számos műve jelent és jelenik meg a mai napig eredeti, módosítatlan változatban gyerekek és kamaszok számára is. Nem mellékes azonban, hogy ilyenkor milyen „tálalásban”, azaz milyen kísérszöveg kíséretében válnak hozzáférhetővé a novellák vagy a versek. Az *Arthur Gordon Pym* jellemzően egy olyan történet, mely témájának köszönhetően (izgalmas tengeri utazás, hajótörés, kannibálok, új, ismeretlen földek felfedezése) könnyen válhatott a kalandregényeket preferáló ifjúság olvasmányává.² De Poe hasonló műfaji hagyományokból merítő novelláiról és rejtélyközpontú detektívtörténeteiről is elmondható ugyanez.

A Móra Könyvkiadónál *Különös történetek* címmel látott napvilágot 1987-ben egy novelláskötet, mely E. A. Poe és A. C. Doyle két-két novelláját (*Az aranybogár*, *Bice-béka*, illetve *A Vöröshajúak Egyesülete*, *A haldokló detektív*), valamint Oscar Wilde (*A canterville-i kísértet*) és Joseph Conrad (*A szörnyeteg*) egy-egy hasonló műfajú alkotását tartalmazza. Érdekes idézni a hátsó borítón olvasható szöveget, mely több szempontból is szimptomatikusnak tekinthető: „Gyertek csak! Üljetek le ide, a padra, és lapozzunk bele együtt egy kissé a felnőttek irodalmába! Nem kell félni tőle, nem harap! Sőt! Akad itt olyan história, amelyről alig hinnénk, hogy nem ifjúsági regényírók képzeletében született meg. Az első E. A. Poe *Az aranybogár* című hosszabb elbeszélése, amely nemcsak pompás logikai játék egy titkosírás megfejtésére, hanem hamisítatlan kincskereső kaland is egyúttal! Hát még a két *Sherlock Holmes*-novella. A híres-neves detektív zseniális következtetései ma is tiszteletet érdemelnek – pedig száz éve már, hogy Sir Arthur Conan Doyle kitalálta őket... de nem folytatjuk! Rémtörténet és kacagtató paródia mind megtalálható a kötetben. Írói a világirodalom klasszikus alakjai.” Az első két mondat, a mesélés ismerős helyzetének retorikai megidézésén túl már jelzi, hogy egy határátlépő kötetet tartunk a kezünkben: az ifjúságnak szánják, jóllehet a benne foglalt szövegek eredendően nem nekik készültek, hanem a felnőtteknek. A paratextus ezután humorosan reflektál a „felnőtt irodalommal” kapcsolatos előítéletekre vagy téves vélekedésekre („Nem kell félni tőle, nem harap!”). A kötetben olvasható művek rövid jellemzése pedig, a rácsodálkozás gesztusán keresztül, mintegy „meghódítja” őket a fiatalok számára. Olyan dolgokról szólnak ugyanis, amelyek számukra is érdekesek és vonzóak lehetnek: tengeri kaland, kincskereső, nyomozás, borzongató és humoros események. A zárómondat a novellák kanonikus pozícióira apellál, ami a komolyság és a beavatottság jóérzésével töltheti el az ifjú olvasókat.³

2 Tiszay Andor 1943-ban dolgozta át a regényt az ifjúság számára *Arthur Gordon Pym, a tengerész* címmel (Budapest, Forrás Kiadóvállalat R.-T.), mely aztán későbbi több kiadást is megélt (1957, 1972, 1989, 1994).

3 E sorok írója ezt a kötetet olvasva találkozott először, a kiadás évében, Poe és Doyle novelláival, s e találkozás, miként jelen és számos más, tematikájában rokon tanulmánya is mutatja, meghatározónak bizonyult.

A szlovák nyelvű ifjúsági irodalom kiadására szakosodott Mladé letá jelentett meg 1959-ben *Tajomstvo Márie Rogétovej* (Marie Rogét titka) címmel egy olyan Poe-válogatást, mely a három Dupin-történeten és a *Te vagy az!* című bűnügyi novellán kívül három fantasztikus, tengeren játszódó kalandos elbeszélést (*Palackban talált kézirat*, *Maelström poklában*, *A hosszúkás láda*) foglal magába. A könyv egy olyan, „lebilincselő olvasmányok” címet viselő sorozat darabjaként látott napvilágot, melynek célja – az utószó szerzője, Zora Studená szerint – „megismertetni az ifjú olvasókat a világirodalom jelentős képviselőivel”.⁴ Akárcsak az előbbi magyar példa esetében, itt is a kaland, a feszültségfokozás és az érdekfeszítő elbeszélésmód azok a hívószavak, amelyek segítségével igyekeznek megnyerni a fiatalabb korosztályt e történetek számára. A megrajzolt Poe-portré persze adósa marad a korabeli irodalomkritika ideológiai szólamvezetésének: „Poe, az árva, aki azonban egy gazdag mostohaapa családjában nevelkedett, ezt a társadalmi életformát a saját osztálya számára előnyösnek fogadta el. Annak ellenére, hogy később, amikor irodalmi munkái jelentették számára az egyedüli pénzkereseti forrást, maga is sokat nyomorgott, és megismerte kora szellemi munkásainak kizsákmányolását.”⁵

Az eredeti és az adaptált kiadások közti átmeneti formációként határozható meg Poe válogatott verseinek és novellarészleteinek illusztrált ifjúsági kiadása, mely a *Poetry for young people* sorozat darabjaként jelent meg.⁶ A 13 költeményt és 8 novellaszemelvényt tartalmazó kötetet előszó gyanánt egy rövid, két oldalas életrajz és egy szülőknek szóló magyarázó megjegyzés vezet be. Az előbbi kellőképpen kidomborítja a művész hányatott gyerek- és ifjúkorát, a családot elhagyó apa és az anya korai halálának traumájától kezdve az árvaságon és a nevelőapával való rossz viszonyon át a fiatal feleség haláláig bezárólag. Ezzel, a szánalom felkeltésével is segítve a ráhangolódást az író bizonyos műveinek világára, melyeket egyébként is az életrajzi narratívára felfűzve, külső hatásokból kiindulva ismertet. Az utóbbi paratextus a kötet szokatlan műfaji kétarcúságát igyekszik indokolni: a novellákból származó részletek érdekessége ugyanis az, hogy versszerűen tördeltek. A szerkesztő, Brod Bagert szerint (aki egyébként maga is költő) Poe prózai munkái is számos poétikus részletet tartalmaznak, s ezeknek formális átírása elősegítheti azt, hogy a gyerekek is teljes kiterjedtségében élvezhessék költészetének erejét. A „poétikus” jelző itt nem idillikus természetleírásokat vagy figuratív beszédmódban fogalmazott bölcsességeket takar, hanem a szövegek elbeszélői nyelvének személyiség-, hangulat- és helyzetteremtő erejét, ami izoláltan még jobban tud érvényesülni: egy nyomasztó külsejű ház leírását, egy agyafúrt gyilkosság tervének megvallását, a bűntett felfedezésének vagy éppen a halálos ítélet kihirdetésének gyötrelmét kifejező monológot. (Kérdés, s érdemes volna erről megbizonyosodni, hogy ez a versszerű átlényegítés milyen hatásokkal működik a magyar fordításművek esetében.) A legjobban sikerült átírat az *Egy hordó amontillado* azon részlete, melyben a gyilkos bosz-

4 Zora STUDENÁ, *Doslov = Edgar Allan POE, Tajomstvo Márie Rogétovej*, Bratislava: Mladé letá, 1959, 193.

5 *Uo.*, 192.

6 *Poetry for young people – Edgar Allan Poe*, ed. Brod BAGERT, New York: Sterling Publishing, 2008.

szúra készülő elbeszélő mit sem sejtő áldozatával araszol lefelé a családi kriptába vezető lépcsőkön. A szóismétléseket is tartalmazó mondatok vertikális elrendezése ezt a fentről lefelé haladó mozgást képezi le.

Megállapítható, hogy a kiválasztott részletek, melyek hossza nem haladja meg a 25 sort (ettől általában rövidebbek), kiváló kedvcsinálónak bizonyulnak, s ezenkívül már viszonylag korán tudatosíttatják az olvasókban azt, hogy a „nagy”, „híres” művek sem érinthetetlenek. A szöveggel való kreatív játék példája pedig akár ösztönző is lehet a későbbiekre nézve, és hasonló műveletekre sarkallhatja majd a Poe-versek vagy a novellák által megérintett olvasókat – korhatárra való tekintet nélkül.

A versek és a versszerű elbeszélésrészletek előtt pár mondatos jellemzés olvasható, mely általában a szöveg valamely jellegadó poétikai vonására irányítja rá a figyelmet, parafrázeálja annak fő mondanivalóját vagy keletkezési körülményeire utal. Ennek a didaktikus keretnek a részeként, sajnos, olykor olyan leegyszerűsítő (belemagyarázó), rövidre zárt életrajzi olvasatokat is közvetít a szerkesztő, melyek aztán nem kívánt olvasói beidegződéseket tartósíthatnak. Erre az – egyébként többségében nem különösebben sikerült – illusztrációk (Carolynn Cobleigh) is rásegítenek a Poe-ra emlékeztető figurák szerepeltetésével. A *For Annie* című vershez fűzött megjegyzés egyenesen a valódi Poe-val való találkozást ígér („In this poem you can find the real Edgar Allan Poe.”⁷), a vers melletti egész oldalas színes rajzon a betegen fekvő költő és egy őt ápoló szőke hajú hölgy látható. Pozitív példaként említhető ugyanakkor az *Eulalie – a song* kommentárjának egyik értékelő mondata, mely szerint még a nagy költő is írhat olykor nem túl kiváló verset („not-too-great poem”⁸). Az ilyen mondatok előfordulása azért mondható öröndetesnek, mert elejét vehetik a kultikus, kritikátlan viszonyulás kialakulásának, mely Poe népszerűségének ismeretében különösen indokolt.

Képek kíséretében

A megszámlálhatatlanul sok illusztrált Poe-kiadás közül témánk szempontjából elsősorban azok a darabok érdemelnek figyelmet, amelyek képanyaga az eredeti szövegek esztétikai hatásregiszterétől elütő módon készült. Az ilyen könyveknek gyakran már a mérete, a formája és a borítója is jelzi a rendhagyó, olykor az újraértelmezés igényével fellépő vizuális olvasatot. Főként olyan képzőművészek alkotásaira gondolok itt, akik az amerikai íróknak még a legrémisztőbb történeteit is a komikum oldaláról közelítették meg. A humoros rajzoknak vagy groteszk miniatúráknak köszönhetően a rejtélyes és félelmetes novellák egészen más fénytörésben jelennek meg az olvasó előtt: a humoros, torzító vagy túlzó képi ábrázolásformák derűt visznek ebbe a sokszor sötét, nyomasztó világba, elidegenítik, s ezzel valamelyest oldják a szenvedés és az erőszak képeinek nyomasztó hatását. Ezenkívül teret nyitnak az abszurd komikum előtt is, ami szintén előmozdítója lehet kedvező fogadtatásuknak a fiatalok körében. Kiváló példája ennek Gris Grimly két illusztrált Poe-kötete (*Tales of Mystery and Madness*, 2006; *Tales of Death and Dementia*,

7 Uo., 31.

8 Uo., 34.

2009), mely – felhasználva a képregények eljárásait – egy groteszk, karikatúrisztikus kód szerint vizualizálja a szerző olyan rémtörténeteit is, mint a *The Tell-Tale Heart*, *The Fall of the House of Usher* vagy a *The Facts int he Case of M. Valdemar*. Nem véletlen, hogy mindkét könyv az Atheneum Books for Young Readers kiadó gondozásában jelent meg. Tegyük azonban rögtön hozzá, hogy nem csak „gyerekes” adaptációk ezek, hanem olyan erős képi olvasatok, amelyek ráébreszthetik a felnőtt olvasókat a novellák eleddig rejtett, vagy legalábbis kevésbé hangsúlyozott esztétikai dimenzióira. Arra, hogy ami első olvasásra rémisztő és nyomasztó, az, máshonnan nézve, komikus.

Poe műveinek gyerekkönyvekhez való besorolását olykor nem az illusztráció keltette esztétikai hatásminőségek jellege, hanem a kiadvány típusa teszi lehetővé. Ilyennek tekinthetők az ún. térbeli mesekönyvek. Ezek – a hagyományos illusztrációk mellett – olyanokat is tartalmaznak, amelyek az oldal megnyitása után – a leleményes vágatoknak, összeillesztéseknek és hajtogatásoknak köszönhetően – kiemelkednek a könyvből (pop-up illustration). A nem egyszer lenyűgöző és meghökkentő 3D-s hatás megszakítja ugyan a történet olvasását, de ezzel együtt a térbeliség és a plasztikusság hatáseffektusaival gazdagítja azt. E kiadványok azon túl, hogy újraolvasásra vagy legalábbis újralapozgatásra, nézegetésre serkentenek, a könyvhöz mint tárgyhoz fűződő pozitív, bensőségebb viszony kialakulását is segíthetik. Főként azért, mert szöveg és kép e mozgáslapú, taktikus összjátékára csak e hordozó keretei között nyílik lehetőség, más hasonlóval az nem helyettesíthető. Mindez érvényes arra a 2013-ban megjelent válogatásra is (*The Illustrated Edgar Allan Poe*), melyhez két olasz képzőművész, Jessica Angiuli és Lucio Mondini készített nagyon erőteljes gótikus hangulatú illusztrációkat és hat térbeli rajzot is. Ez utóbbiakon az itt olvasható négy Poe-novella egy-egy emlékezetes jelenete elevenedik meg, azaz *emelkedik ki* a szétnyitott oldalak találkozásánál: a kikötözött rabhoz közelítő pengeéles inga, Madeline Usher föltámadása, a padló alá rejtett, feldarabolt holttest fölött folyó párbeszéd bizarr szituációja és az elevenen befalazott férfi ráébredése elkerülhetetlen sorsára. Ahogy a borítón is olvasható, a szövegek eredeti, csonkítatlan formában szerepelnek itt, s a képi kíséret is ennek megfelelően komor és kísérteties hatású. Valószínűsíthető, hogy egyesek számára túl sötétnek, túl ijesztőnek fog hatni e könyv fikciós és képi világa ahhoz képest, hogy a Children’s Books Ltd égisze alatt jelent meg. Pedig a Baker & Taylor kiadói csoport „Canterbury Classics” címet viselő sorozatának darabjáról van szó, mely kimondottan az ifjúság számára adja ki elsősorban a 19. századi angol és amerikai próza klasszikus alkotásait.

24

Kitekintés a képregényekre

Bár a többféle stílus- és műfajváltozatban születő és különféle hordozókon (napilapok, magazinok, könyvek, internet) terjesztett képregényeknek csupán egy része készül kimondottan gyerekek számára, az olvasók többsége általában gyerekkorban találkozik vele először.⁹ Ez összefügg az illusztrált könyvek

⁹ Az erre vonatkozó magyarországi felmérések adatairól lásd: DUNAI Tamás, *Képregény Magyarországon*, Médiakutató, 2007/tavaszi, 17–30.

korai olvasásformáló hatásával: „Trivialitás, hogy gyermekkorban olyan könyveket olvasunk, amelyekben sok a kép, mert ez segíti a megértést, és ahogy felnövünk, úgy fordulunk el a képekkel kísért művektől és ezzel párhuzamosan a komolyabb olvasmányok felé, miközben a megértéshez már nincs szükségünk az illusztrációra mint vizuális mankóra.”¹⁰ Már csak ezért sem tekinthetünk el a Poe-művek képregény-adaptációinak számbavételétől. Lássunk ezúttal két amerikai és egy magyar példát.

A Stone Arch Books *Edgar Allan Poe Graphic Novels* sorozatának egyes darabjai¹¹ úgy dolgozzák fel a fiatalabb befogadók számára Poe klasszikus rémtörténeteit és bűnügyi novelláit, hogy figyelmes olvasásra ösztönző ellenőrző kérdésekkel (visual questions) és szómagyarázatokkal egészítik ki a művet. Ezek az adaptációk stílusukban, színvilágukban és az ábrázolt terek atmoszférájában igazodnak a novellák világához, az eredeti szöveget viszont csak szelektálva és egyszerűsített formában adják vissza. A cím értelmezésében, a cselekmény bizonyos összefüggéseinek vagy a szereplők viselkedésének megértésében a színek ismétlődésében rejlő szemiotikai lehetőségeket használják ki az alkotók. Minden történetnek megvan a maga domináns színe, amely nemcsak dekoratív, hanem rávezető funkciót is betölt: ezek segítségével jutnak ugyanis kifejezésre a történet implicit jelentései.

A főként 19. századi és a 20. század első felében született irodalmi művek képregény-adaptációira szakosodott *Graphic Classics* sorozatban két Poe-kötet is napvilágot látott.¹² A 12 éves kortól ajánlott kiadványok többségében novellák, kisebb arányban pedig költemények fekete-fehér, illetve színes feldolgozását adják, nagyon változatos stílusokban.¹³ A versekhez készített rajzok a művek terjedelmétől és műfaji hovatartozásától függően hol az illusztrációhoz (*Alone, Spirits of the Dead*), hol a comic strip-hez (*To Violet Vane*), hol pedig a kifejtettebb képi narratívához állnak közelebb (*Eldorado, The Raven*). Az *A Dream within the Dream* rikító színeivel, infantilis rajztechnikájával és bizarr jelképkombinációival (Neale Blanden munkája) nemcsak kamasz, hanem attól fiatalabb befogadókat is megszólíthat. A novellák válogatási szempontjaiban és az adaptációs eljárásokban egyaránt érvényesül a horror és a humor. A természetfeletti rémtörténet kategóriájába tartozó *Berenice* (Nelson Evergreen) és a *The Masque of the Red Death* (Stan Shaw) például egyaránt a félelemkeltés, a hátborzongató és nyomasztó atmoszférateremtés elveinek eleget téve vizualizálja a cselekményt. A *King Pest* (Anton Emdin – Glenn Smith) és a *Never Bet the Devil Your Head* (Milton Knight), ugyancsak a szövegek intencióinak megfelelően (mindkettő tanmese-paródia), a karikatúraszerű grafika kódja szerint készült feldolgozások, melyek a rajzfilmszerű beállításoktól és túlzásoktól sem mentesek.

10 Uo., 17.

11 Eddig négy Poe-novella adaptációja jelent meg a széria részeként (*The Murders in the Rue Morgue, The Fall of the House of Usher, The Pit and the Pendulum, The Tell-Tale Heart*), mind 2013-ban.

12 *Graphic Classics: Edgar Allan Poe*, ed. Tom POMPLUM, Eureka Productions, 2010; *Edgar Allan Poe's Tales of Mystery: Graphic Classics Volume Twenty-One*, ed. Tom POMPLUM, Eureka Productions, 2011.

13 Ehhez nagyban hozzájárul az a körülmény, hogy mind a 26 szöveg comics-változatát más illusztrátor készítette.

A rajzfilmszerűség még inkább érvényesül abban az *I racconti di Edgar Allan Poe* című olasz képregényszériában (1993–1995), mely Walt Disney népszerű mesefiguráit felhasználva, azok világához igazítva meséli újra, s ezáltal parodizálja is Poe négy novelláját.¹⁴

Végezetül Lakatos István *Lencsilány* című könyvének¹⁵ első epizódjáról kell említést tenni. A címszereplő a többek által is megzenésített magyar versikéből ismert kislány nevét viseli, s a könyv első oldalán, afféle felvezetesként vagy keretként a négy kalandhoz, meg is idéződik a szóban forgó költemény, mely aztán – egy kritikus találó kifejezésével élve – „éjsötét köntöst ölt magára”.¹⁶ A *Lencsilány és az elhasznált ember* című fejezetben a „magyar Tim Burton”-ként is emlegetett alkotó Poe-nak ezt az 1839-ben megjelent (*The Man That Was Used Up – Az elhasznált ember*¹⁷), az amerikai háborús hőskultuszt kifigurázó politikai satíráját egy jól végződő rémmese keretei között gondolta újra. Egy szabad adaptációról van szó, mely igazából csak a főhőst, a bugabú és kikapú indiánok elleni „borzalmas őserdei háborúban”¹⁸ szó szerint elhasználódott A. B. C. címzetes dandártábornokot veszi kölcsön az eredetiből, s egy eltérő, szuggesztíven sötét hangulatú közegbe helyezi bele. Poe-nál a nevezett katonatisztnak a pusztító harcok eredményeként jóformán egy épp testrésze sem maradt.¹⁹ Nemcsak a végtagjait, a vállát, a mellkasát, a szemét és fogait volt kénytelen különféle anyagokból, elsősorban fából készült összezsavazozható protézisekkel pótolni, hanem a szájpadrólását és a nyelvét is. A képregényben egy kis faághoz hasonlító, egyszerre szánalmas és vicces figuraként jelenik meg, aki nyomorúságos állapota miatt barátai segítségére szorul. Az egyikük Edgar bácsi, akinek külseje egyértelműen Poe-t, az

14 *La casa di fantasma distratto* (A szórakozott kísértet háza, 1993), *La busta nascosta* (Az elrejtett boríték, 1994), *I misteri della Rue Toporgue* (Az Egérgoue utca rejtélyei, 1994), *Lo Scarabeo d'oro* (Az arany szkarabeusz, 1995).

15 LAKATOS István, *Lencsilány*, Budapest: Nyitott Könyvműhely, 2010.

16 NAGY Krisztián, *Az Óriás és a lányka*, Műút, 2010/20, 57. Érdekes, hogy a kritikus a könyvet nem gyermekirodalmi alkotásként tárgyalja, sőt óva int attól, hogy gyermekek kezébe adjuk. Azért, „mert bár vizuális világa Sajdik Ferenc kedvesen vicces figuráiból, a Szecskó Tamás-féle *Alice Tükörországbán*-illusztrációiból és a *Varjúdombi mesékből* táplálkoznak, Lakatos István egy teljesen egyedi, laikus szemmel is könnyedén felismerhető, sötéten szomorkás, esetenként egyenesen ijesztő stílus- és hangulatvilágot alakított ki, aminek súlyát éppenséggel e kissé bohókás alakok oldják kissé, a kilátástalan vég szakadékanak széléről visszatáncolva.” *Uo.*, 57.

17 Edgar Allan POE, *Az elhasznált ember*, ford. Nemes Ernő = *Edgar Allan Poe összes művei 2.*, Szeged: Szukits Kiadó, 2001, 149–155. A novella *Az elfogyasztott ember* címmel Bihari György fordításában is olvasható: Edgar Allan POE, *Különös történetek/Curious Stories*, Szeged: Lazi Könyvkiadó, 2000, 22–44.

18 POE, *Az elhasznált ember*, 150.

19 Elsőre talán kissé távoli, elrugaskodott asszociációnak hat, de a *Nagy durranás* (Hot Shots!, 1991) című filmparódia Benson tábornoka abban feltétlenül emlékeztet „elhasznált” kollégájára, hogy a különféle háborúkban és ütközetekben elveszített vagy megsérült testrészeit szintén protézisekkel, műanyagból vagy fémből készült „alkatrészekkel” pótolták. Erre a cselekmény folyamán fokozatosan derül fény, a karakter szorult, életveszélyes helyzetekben elhangzó, poénszámba menő kijelentéseiből.

életrajzi szerzőt mintázza. A nyitójelenetben épp az miatt búslakodik, hogy a tábornok kölcsönkérte a biciklijét, mert azon vonult hadba az erdei indiánok ellen, de még mindig nem érkezett vissza. A másíku pedig az alapvetően félelénk Lencsilány, aki elmaradhatatlan, bátor és kíváncsi Lencsibabájával a kezében néz szembe az erdő félelmetes lényével. A lány az ugyanis, aki végül megkeresi a tábornokot és a féltett kétkerekű járgányt, sőt megszegényíti a rémeket is, s nem pedig a modern horror klasszikusa: ő ugyanis nem elég bátor hozzá.

Kulisszák között

Edgar Allan Poe tragédiákkal és traumákkal sújtott, több tekintetben Dickens fiatal hőseinek sorsát idéző gyerekkora (apja eltűnése, anyja korai halála, testvéreitől való elszakítása, nevelőapjával való rossz kapcsolata) nem egy író megihletett. A kis Edgar életének a biográfusok és az irodalomtörténészek által kialakított, majd ránk hagyományozott képe kiváló fabuláris alapként szolgált együttérzésre hangoló, kicsit szentimentális, kicsit hátborzongató és rejtélyekkel operáló novellák és regények számára – mind a felnőtt, mind a gyermek- és ifjúsági irodalomban. Két-két példát említenék ezt illusztrálandó.

Angela Carter *The Cabinet of Edgar Allan Poe* (1982) című novellája úgy rajzolja meg – a beleélő, líraian hangolt esszét és a töredékes életrajzi narrációt ötvözve – az amerikai író portréját, hogy közben azt sugalmazza, személyiségét és műveinek témavilágát leginkább a színházi környezetből érkező impulzusok alakították. A lazán összefüggő jelenetekben különösen az átváltozás és az illúziókeltés tapasztalata kerül előtérbe: a sokszor whiskybe vagy ginbe mártott dudlival nyugtatott csecsemő rendszeresen lehetett szemtanúja annak – apellál képzeletünkre a narrátor – amint a valódinak ható díszletek a levegőbe emelkednek, a darabban megölt szereplők pedig a végén újra talpra állnak és mosolyogva mennek ki meghajolni, anyját, az ünnepelt, tehetséges Elisabeth Poe-t is beleértve – aki ráadásul rendszeresen váltogatta is a külsejét, egy este alatt akár többször is.

Edgar Allan Poe hatéves korától, 1815 és 1820 között Angliában élt, mivel nevelőapja nem túl jól menő üzleti vállalkozása szükségessé tette egy londoni fiókvállalat megnyitását és ideiglenes igazgatását. A Stoke Newington-i iskolában az amerikai fiú kitűnt a történelemben, a latin és a francia nyelvben, de ő volt a legjobb úszó és távolugró is. Ezeknek a külföldi tanulóéveknek (1817–1820) az emlékei köszönnek vissza utalások formájában a *William Wilsonban* (1839). Andrew Taylor *American Boy* című dányertes történelmi krimije (2003)²⁰ ennek az angliai időszaknak – egyébként meglehetősen hiányos – életrajzi kulisszáját tölti meg regényes tartalommal, William Collins, Charles Dickens és Arthur Conan Doyle műfaj- és stílusnyomait követve. A cselekmény, mely hangulatában és egyik kulcsmotívumában (hasonmás) is a *William Wilsont* idézi²¹, egy bankár rejtélyes halálesete körül bonyolódik, s bár

20 Andrew TAYLOR, *American Boy*, London: Flamingo, 2003.

21 A regény mottója is ebből a novellából való: „Még ha tehetném se leplezném le itt és most utolsó éveim kimondhatatlan nyomorúságát és megbocsáthatatlan bűneit.” (Pásztor Árpád fordítása)

nem a tizenegy éves Edgar az elbeszélő, s nem is az ő szemszögéből kapunk beszámolót az eseményekről (ezt a szerepkört a naplót vezető nevelőtanára tölti be), közvetetten mégis ő a mozgatója és akaratlan előidézője számos sorsfordító, olykor tragikus kimenetelű eseménynek. Taylor regényének zárolata a bűntényen kívül két további, az életrajzírókat mai napig is izgató rejtélyre is megoldást kínál: az apa, David Poe eltűnésére és további sorsára, illetve az író tisztázatlan körülmények között bekövetkező halálának egy momentumára.

A két említett mű a gyerekkorú Poe mint szereplő középpontba állításával nyerhet meg magának fiatalabb olvasókat is. Persze ez csak mint „véletlen” olvasati lehetőség adott, s nem következik szükségszerűen a művek poétikájából. A következő mű azonban már az intencionális gyermekirodalom részeként, eltérő műfaji keretben, adekvát nyelvi regiszterben és vizuális kivitelben idézi meg az amerikai író alakját.

Scott Gustafson *Eddie* című ifjúsági regénye, mely 2011-ben jelent meg „the Lost Youth of Edgar Allan Poe” alcímmel²², egy elképzelt epizódot dolgoz fel az írónak az Allan-házban töltött gyerekkorából, de rajta keresztül betekintést nyújt alkotói személyiségének formálódásába is. Olyan események részeként mutatja be ugyanis Eddie-t, amelyek inspirációul szolgáltak későbbi versei és elbeszélései megírásához. A maga által illusztrált könyvben Gustafson részben egyes Poe-művek képzeletbeli eredettörténetét írja meg, így aztán a valamelyest tájékozott olvasó számos nyomra – idézetre, textuális és vizuális utalásra bukkan a szövegben. Megtudhatja többek között miként fogadott be a fiú egy viharos éjszakán egy csapzott hollót a szobájába, aki aztán leghűségesebb társa lett; hogyan okozott neki szörnyű rémálmokat ráheveredő Cairo nevű fekete macskája (a nyomasztó álomképek illusztrációkon is megelevenednek); vagy azt, miként rémült halálra egy majomszerű szörnyet formázó kitömött állat árnyékától. Eddie állandó kísérője egy kis szárnyas démon (imp), akit – a családját éppen elhagyni készülő – apjától kap egy éjszaka, mintegy nyomasztó örökségként. Folyamatosan vitában áll a groteszk kis lényvel, aki – miként azt későbbi esszéisztikus novellájában²³ kifejti – gonosz, önpusztító hajlamait igyekszik ébren tartani, és olyan cselekedetekre sarkallni, amelyek ellen józan esze tiltakozik.

De nemcsak bizonyos életesemények hatásával magyarázható Poe írói világának alakulása; a szerző azt sugalmazza, hogy legalább olyan fontos szerepet játszottak ebben a fiú olvasmányélményei is. Említés történik arról, milyen elborzadva is olvasta Eddie a spanyol inkvizícióról szóló sorokat a történelemkönyvében²⁴, hogy mennyire megfogta Dante *Inferno*-ja, elsősorban a bűnösök szenvedéseinek leírása, és az *Elveszett Paradicsom* Sátán-figurájának lázadó karaktere. A címszereplőt azzal is sikerül még rokonszenvesebbé tennie a szerzőnek, hogy az ártatlanul megvádolt személy helyzetében mutat-

22 Scott GUSTAFSON, *Eddie*, New York: Simon Schuster Books for Young Readers, 2011.

23 A *The Imp of the Perverse* (1845) című novella magyarul, Babits Mihály fordításában, *A perverzió démonaként* ismeretes.

24 Csupán emlékeztetek rá, hogy az inkvizíció válogatott kínzási módszereinek bemutatása *A kút és az ingában* tér majd vissza.

ja be őt: a történet tétje és fő feszültségteremtő motivációja így az lesz, hogy sikerül-e tisztáznia magát a hamis vádak alól. A detektívtörténetek ismerős szituációja ez *A Morgue utcai kettős gyilkosság* óta, a regény sajátossága abban áll, hogy Eddie a meggyőző bizonyítás érdekében a detektív szerepét is kénytelen magára vállalni. Nyomozása visszavezeti őt szívének kedves, anyjához kapcsolódó helyszínére, a színházba, ahol egy olyan „mágussal” ismerkedik meg, aki lenyűgöző színpadi illúzióit egy kabátja alá rejtett majom segítségével gyakorolja. Az állat egy éjszaka elszökik a gazdájától (ugye ismerős helyzet) és éktelen felfordulást okoz a szomszéd ház udvarában...

A következő példa Patrick J. Morrison (alias Bukros Zsolt) posztapokaliptikus környezetbe helyezett ifjúsági fantasysorozatának, a *Nostradamus leveleinek* első darabja, mely *A Holló hatalmában*²⁵ címet viseli. A magyar szerző műve nagyban épít az időutazást cselekménybonyolító eljárásként használt sci-fik és a 19. századot a technológiai vívmányok és találmányok felől újképzeli steampunk hagyományára. Annyiban tér el a megelőző három történettől, hogy nem a kis Edgar Poe-t szerepelteti, hanem egy olyan gyerekhőst, aki találkozik a sötét madárról szóló versének köszönhetően éppen némi ismertséget szerzett felnőtt költő-íróval.

A regény prologusát megelőző mottó *A holló* 7. és 8. versszaka (Tóth Árpád fordításában), a történetben azonban sokkal fontosabb szerepet játszik *Az ellopott levél* és *Az Usher-ház vége*, melynek szálait úgyesen szövi egybe a szerző Poe életrajzával. A főhős, Noszter Ádám szüleinek tragikus elvesztése és néhány év lopással egybekötött kényszerű utcai csavargás után egy titkos szervezetnek lesz a tagja, mely Nostradamus jóslatainak beteljesedését és a történelem „helyes” menetének megtartását felügyeli, mégpedig bizonyos levelek követésén keresztül. Vannak ugyanis, akik a múlt megváltoztatásán munkálkodnak, ami aztán – a pillangó-hatás elvét követve – szó szerint katasztrófális következményekhez vezet(het). Az egyébként is különleges képességekkel megáldott fiú első bevetésén azt a feladatot kapja, hogy menjen vissza 1844-be, Baltimore-ba, és akadályozza meg, hogy egy bizonyos levél illetéktelen kezekbe kerüljön. Nem a híres Poe-novella fikciós világába kell bejutnia, hanem annak valóságalapját adó eseményekbe kell beavatkoznia. Ugyanis: „A novellában említett levél ténylegesen létezett, és igazából Poe oldotta meg az esetet, ami ha kitudódik, hatalmas botrányt kavart, mivel egy Victoria Beckett nevű, felsőosztálybeli, férjes asszony vált a zsarolás célpontjává. Az akkor Baltimore-ban tartózkodó író titokban betört a bűnöshöz, megszerezte az ellopott iratot, és később megírta a novellát, természetesen jelentősen átalakítva a lényeges elemeket.” (74.) Egy világalomra törő, gonosz szándékoktól vezérelt szervezet, a Corvus Societas azonban elhatározta – s ezért van szükség beavatkozásra –, hogy megakadályozza az író kegyes lopását, aminek így beláthatatlan következményei lehetnek, nemcsak az irodalom alakulása, hanem a történelem további menete szempontjából is: „Így nem születik meg az eset ihlette novella, sőt, maga a detektívregény műfaja sem. Igaz, a szerző két korábbi krimi is írt Dupinről, de talán épp ez a harmadik nyitotta volna meg az utat a zsánernek. Ha így van, akkor irodalmi

25 Patrick J. MORRISON, *Nostradamus levelei 1. A holló hatalmában*, Budapest: Főnix Könyvműhely, 2013.

művek garmadája válik semmivé, ami hosszú távon sok mindent károsan befolyásolhat.” (75.)

Ádámnak az időutazást követően Poe-novellák világát idéző kalandokban van része, de az is előfordul, hogy az amerikai szerző valamely konkrét történetének díszletei között találja magát. Csupán egy esetre utalok ezek közül: a fiú akkor kerül a legszorultabb helyzetbe, amikor Madeline Usher üres sírjába zárják, s nemsokára egy borotvaéles inga közeledik feléje... Küldetése alatt nemcsak *Az ellopott levél* keletkezéstörténetébe nyer betekintést²⁶, hanem lelepleződik előtte Roderick és Madeline Usher „valódi” kilétének titka is. És nem mellékesen: személyesen is találkozik Edgar Allan Poe-val, aki akkor még nem teljesen érti a sebesült fiú hozzá intézett zaklatott szavait („Kérem, ne menjen az Usher-házba, itt van nálam az ellopott levél! Az épület halálos kelepce, összeomlik, és megöli, de ha nem, akkor a Holló végez magával...” 146.), később azonban ő is beavatást nyer, és a fiúnak első kötetébe írt személyre szóló ajánlásával adja ennek tanúbizonyságát.

Végezetül olyan művekre hívnám fel a figyelmet, amelyekben nem az amerikai szerző, hanem csak egy nevét viselő szereplő bukkan fel. A névadás persze, miként látni fogjuk, nem teljesen önkényes, Poe irodalmi névkononai valamilyen módon kötődnek életének vagy műveinek világához. Lemony Snicket *A Series of Unfortunate Events*, magyarul *A balszerencse áradásaként* ismert ifjúsági regénysorozatában találkozhatunk bizonyos Poe bácsival, egy folyton köhécselő, óvatos bankárral, aki a széria főhőseinek számító három Baudelaire-árva gondviselője, s szülei végakarátának végrehajtója.²⁷ Natalie Rompella *Edgar, Allan, and Poe, and the Tell-Tale Beets (Edgar, Allan, Poe és az áruló cékla)*²⁸ című, Françoise Ruyer által illusztrált története *Az áruló szív* szellemes, szórakoztató újraírása. A 4–7 éveseknek ajánlott humoros elbeszélés három kópé szereplőjének keresztneve az író háromtagú nevének egy-egy elemével egyezik. Míg az eredeti történetben egy feldarabolt holttest eltüntetéséről van szó, addig itt a fiúk a számukra ellenszenves zöldségeket (céklát, kelbimbót, cukkinit) rejtik el a kicsit roskadozó ház padlója alá. Tettüket csak egy ideig sikerül leplezniük, a bomló maradványok ugyanis „dolgoznak” a felszín alatt, s a konyhában egyre elviselhetetlenebb bűz kezd terjedni. Végül Edgar az, aki nem bírja tovább (sem a szagokat, sem a mardosó lelki-

26 Ez már a második magyar variációja a Poe-novellának. MÜLLNER András *Kőrösi Csoma Sándor* című (Budapest: Kijarat Kiadó, 2000, 39–51.), az elbeszélésfűzér és a regényszerűség határán egyensúlyozó művében írja újra a történetet, adaptálva azt a magyar kutató fiktív életrajzi keretéhez, s felhasználva hozzá a Poe-kommentárok és elméleti viták bizonyos meglátásait is.

27 A regényekben nincsenek kifejtve a Charles Baudelaire és Edgar Allan Poe művei közötti hatás-, fordítás- és kritikátörténeti összefüggések, s így arra sem derül fény, legalábbis közvetlenül a szövegekből, hogy itt ezek inverzióját kapjuk: metaforikus értelemben ugyanis éppen hogy a fordító és tanulmányíró Baudelaire volt Poe örökségének gondozója és sikeres irodalmi sáfára. Mindez persze az irodalomtörténetben tájékozottabb olvasók számára jelent némi pluszt, de az információ feloldásának hiánya mit sem von le a cselekmény élvezeti értékéből.

28 Natalie ROMPELLA, *Edgar, Allan, and Poe, and the Tell-Tale Beets*, Montreal: Lobster Press, 2009.

ismeret-furdalást), s beismerő vallomást tesz. Pár pillanattal ez után a zöldségek egy színes és undorító trutyivá egyesülve explodálnak, áttörve a padló deszkáit, s teljesen beborítják őt. Ugyanennek a Poe-novellának a feldolgozását készítette el Jennifer Adams egy, a legkisebbeknek szóló (1 éves kortól ajánlott) képeskönyv formájában.²⁹ Ron Stucki két-három egyszerű mondattal kísért illusztrációin elevenedik meg a kis holló, Edgar és húga, Lenore újabb kalandja.³⁰ Hősünk játék közben véletlenül eltöri anyja kedvenc szobrát (egy Poe-büszöt!), s kétségbeesetten próbálja azt összeragasztani, illetve, miután ez nem sikerül, elrejteni a darabjait – egyebek mellett a padló alá is. Az anya hazaröppenése után Lenore elszólását követően fény derül mindenre.

Klasszikusok közvetítése

E rövid szemléből kiderülhetett, hogy Poe messze nem csak a felnőttek írója. Mindenekelőtt a különböző korosztályokat (az óvodástól a kamaszig) megszólító angol nyelvű gyermek- és ifjúsági irodalomban mondható szinte folyamatosnak a jelenléte. Ebben a közegben a novellák és a versek a korán kezdődő ráhangolódásnak (képes mesekönyvek), majd az ezt követő, különféle nyelvi, esztétikai és műfaji regiszterben megvalósuló adaptációknak, illetve újraírásoknak köszönhetően (komikus átírat, ifjúsági regény, kalandos életrajzi fikció, képregény) már egy többszintű előkészítési fázist követően kerülhetnek az „érettebb” olvasók kezébe.

A magyar nyelvű Poe-kötetek esetében nincs meg az a kontinuitás a kiadványtípusok és adaptációk tekintetében, amely az angol nyelvterületen – nem csak Poe művei kapcsán – általánosnak mondható. De ugyanúgy nincs meg a magyar irodalom klasszikusai esetében sem, s talán épp ez lehet az angol-szász példa egyik inspiráló hatása: arra ösztönözheti a kortárs írókat és szerkesztőket, hogy megtalálják a „felnőtt”, „komoly” magyar irodalom közvetítésének az említettekhez hasonló alternatív irodalmi és vizuális csatornáit.

31

Irodalom

- ADAMS, Jennifer, *Edgar and the Tattle-Tale Heart*, Layton: Gibbs Smith, 2014.
 ADAMS, Jennifer, *Edgar Gets Ready for Bed*, Layton: Gibbs Smith, 2014.
 BAGERT, Brod, szerk., *Poetry for young people – Edgar Allan Poe*, New York: Sterling Publishing, 2008.
 BRADBURY, Ray, *Második hazatérés*, ford. Németh Attila = *Árnyak és rémek. Ray Bradbury emlékére*, szerk. Sam WELLER – Mort CASTLE, Budapest: Metropolis Media, 2012, 13–15.
 DUNAI Tamás, *Képregény Magyarországon*, Médiakutató, 2007/tavaszi, 17–30.
 GUSTAFSON, Scott, *Eddie*, New York: Simon Schuster Books for Young Readers, 2011.
 LAKATOS István, *Lencsilány*, Budapest: Nyitott Könyvműhely, 2010.

²⁹ Jennifer ADAMS, *Edgar and the Tattle-Tale Heart*, Layton: Gibbs Smith, 2014.

³⁰ A sorozat első darabjában (*Edgar Gets Ready for Bed*, Layton: Gibbs Smith, 2014) a kis engedetlen Edgar évés, mosakodás és lefekvés előtt csak egy szót ismételt: Nevermore!

- MORRISON, Patrick J., *Nostradamus levelei 1. A holló hatalmában*, Budapest: Főnix Könyvműhely, 2013.
- MÜLLNER András, *Kőrösi Csoma Sándor*, Budapest: Kijarat Kiadó, 2000.
- NAGY Krisztián, *Az Óriás és a lányka*, Múút, 2010/20.
- POE, Edgar Allan, *Arthur Gordon Pym, a tengerész*, ford. Tiszay Andor, Budapest: Forrás Kiadóvállalat R.-T., 1943.
- POE, Edgar Allan, *Az elfogyasztott ember = Uő, Különös történetek/Curious Stories*, ford. Bihari György, Szeged: Lazi Könyvkiadó, 2000, 22–44.
- POE, Edgar Allan, *Az elhasznált ember*, ford. Nemes Ernő = *Edgar Allan Poe összes művei 2.*, Szeged: Szukits Kiadó, 2001, 149–155.
- POE, Edgar Allan, *Tales of Mystery and Madness*, illustrated by Gris GRIMLY, New York: Atheneum Books for Young Readers, 2006.
- POE, Edgar Allan, *Tales of Death and Dementia*, illustrated by Gris GRIMLY, New York: Atheneum Books for Young Readers, 2009.
- POE, Edgar Allan, *The Fall of the House of Usher*, retold by Matthew K. MANNING, illustrated by Jim JIMENEZ, Stone Arch Books, 2013.
- POE, Edgar Allan, *The Murders in the Rue Morgue*, retold by Carl BOWEN, illustrated by Emerson DIMAYA, Stone Arch Books, 2013.
- POE, Edgar Allan, *The Pit and the Pendulum*, retold by Sean TULIEN, illustrated by J.C. FABUL, Stone Arch Books, 2013.
- POE, Edgar Allan, *The Tell-Tale Heart*, retold by Benjamin HARPER, illustrated by Dennis CALERO, Stone Arch Books, 2013.
- POMPLUM, Tom, szerk. *Edgar Allan Poe's Tales of Mystery: Graphic Classics Volume Twenty-One*, Eureka Productions, 2011.
- POMPLUM, Tom, szerk. *Graphic Classics: Edgar Allan Poe*, Eureka Productions, 2010.
- ROMPELLA, Natalie, *Edgar, Allan, and Poe, and the Tell-Tale Beets*, Montreal: Lobster Press, 2009.
- RÓNASZEGI Miklós, szerk., *Különös történetek*, Budapest: Móra Könyvkiadónál, 1987.
- STUDENÁ, Zora, *Doslov = Edgar Allan POE, Tajomstvo Márie Rogétovej*, Bratislava: Mladé letá, 1959, 192–193.
- TAYLOR, Andrew, *American Boy*, London: Flamingo, 2003.
- The Illustrated Edgar Allan Poe*, illustrated by Jessica ANGIULI and Lucio MONDINI, Children's Books Ltd, 2013.

Without age limits. Edgar Allan Poe and children's literature

The essay deals with the relations between Edgar Allan Poe's work and children's literature from the perspective of poetics, hermeneutics and bibliography. The author tries to demonstrate the influence and afterlife of still popular American writer through the examples from English, Hungarian, Italian and Slovak literature. He focuses mainly to works written for children and youth. The target texts of typological examination are: 1. Original, and unabridged edition of Poe's poetry and short stories for children and youth. 2. Adaptations of Poe's works for children and youth (including illustrated editions, and comic books). 3. Rewritings that blend the author's life story and his fiction.

Keywords: Edgar Allan Poe, children's literature, adaptation, rewriting